

ANĐELKO MIJATOVIĆ, ZRINSKO-FRANKOPANSKA UROTA, ZAGREB, 1992.

Hrvatski povjesničar Anđelko Mijatović u svom radu je istraživačkom radu najviše vremena posvetio proučavanju narodne predaje, uskoka i krajišnika. No u nekoliko je radova obradio i poznate povijesne osobe i događaje koji su oblikovali hrvatsku povijest. Jedno je od tih djela Zrinsko-frankopanska urota, knjiga koja detaljno opisuje tijek protuhabsburške pobune nezadovoljnih hrvatskih velikaša u drugoj polovici 17. stoljeća, njezine uzroke te kratkoročne i dugoročne posljedice. Ova recenzija donosi kratak uvod u djelo, navodi opseg i sastavnice knjige, pruža sažet pregled pojedinih poglavlja i konačno daje kritički osvrt. U kritičkome osvrtu nastoje se naglasiti prednosti knjige i njezin doprinos povijesnoj znanosti, ali isto tako i ukazati na pojedine nedostatke koji određenim dijelom umanjuju kvalitetu ove monografije.

Ključne riječi: *hrvatska povijest, urota, velikaši, 17. stoljeće, recenzija, kritika, prednosti, nedostaci; history of Croatia, conspiracy, magnates, 17th century, review, criticism, merits, shortcomings*

Anđelko Mijatović, Zrinsko-frankopanska urota, Alfa, Zagreb 1992., 246 str.

Urota hrvatskih i ugarskih velikaša tijekom 60-ih i 70-ih godina 17. stoljeća nezaobilazna je tema svih općih pregleda hrvatske nacionalne povijesti. Zbog političko-društvenih posljedica urote povlašteni historiografski status ove teme svakako je opravdan. Za razliku od općih pregleda nacionalne povijesti, knjiga Anđelka Mijatovića kronološkim pristupom vrlo detaljno ulazi u sve političke, društvene, vojne, socijalne i kulturne okolnosti pobune donoseći mnoštvo manje poznatih, ali ne i manje bitnih podataka o ovome važnome povijesnom događaju. Ne zaustavljajući se na 17. stoljeću i glavnim akterima pobune, Petru Zrinskome i Franu Krsti Frankopanu, autor govori i o sudbini ostalih, tj. posljednjih članova ovih velikaških obitelji te kasnijim događajima vezanim uz uspostavljanje zrinsko-frankopanskoga kulta. Svjestan naglašene zastupljenosti ove teme u hrvatskoj historiografiji, autor se znatnim dijelom oslanja na veliki raspon dostupne literature. No treba naglasiti da ta literatura često rabi i citira same izvore, pa stoga autentičnost informacija nije upitna.

Knjiga se sastoji od uvoda te 80 poglavlja kratkoga sadržaja. Na kraju knjige nalazimo povjese, prigodnice, literaturu te indeks imena i kazalo. Djelo je upotpunjeno brojnim slikama iz doba pobune, ali i onima iz kasnijih razdoblja, te pjesmama i ulomcima iz proze, nekima iz pera ondašnjih urotnika. Zbog ograničenosti sadržajne veličine ove recenzije te u skladu s autorovom

vrlo razgranatom diobom knjige u velik broj poglavlja analizirat će se samo pojedina važnija poglavlja koja bi trebala predstavljati reprezentativan uzorak za cijelu knjigu.

U *Uvodu* (5-7) autor donosi detalje o razini historiografske istraženosti zrinško-frankopanske urote. Nakon početnoga objašnjenja termina "urotnici", koji i sam koristi u naslovu svojega djela, a koji je rezultat tumačenja događaja iz austrijske perspektive, navodi da zamah historiografskomu istraživanju ovoga povijesnog događaja dolazi tek 1861., gotovo dva stoljeća nakon smrti hrvatskih velikaša. Objavljivanjem nekoliko historiografskih djela te godine niže se nezaustavljivi val novih radova koji osvjetljavaju ovu temu. Kritički komentirajući političko stanje posljednjih nekoliko desetljeća prije izdanja svoje knjige (1992.), autor zaključuje da je interes za zrinško-frankopansku urotu u hrvatskoj historiografiji, pa i samoj javnosti, unatoč prijašnjim preprekama i danas prisutan. Ovaj interes odlična je pretpostavka za daljnja istraživanja i nova objašnjenja i spoznaje o ovoj temi.

U jednome od prvih poglavlja, pod naslovom *Braća Nikola i Petar Zrinski* (30-46), autor predstavlja djetinjstvo i školovanje braće Zrinskih te njihov život i djelovanje prije urote. Ovaj odlomak donosi informacije vezane za mladost slavne braće koje ne nalazimo tako često u ostaloj literaturi. Kombinacijom faktografije sa zanimljivim suvremeničkim opisima kanonika i povjesničara Jurja Ratkaja, nizozemskoga znanstvenika Jakova Tolliusa i turskoga putopisca Evlije Čelebije autor ovaj odlomak uzdiže iznad razine same biografije te dočarava atmosferu onoga vremena – suvremenici govore o Petrovoj vještini lova iskazanoj pred carem Ferdinandom III. te opisuju utvrđeni grad Čakovec, sjedište Nikole Zrinskoga. Dojam je upotpunjen brojnim slikama utvrda, prikazanim u ondašnjemu i sadašnjemu stanju.

U poglavlju *Sudjelovanje braće Zrinski u tzv. prvom turskom ratu (1663.-1664.)* (54-64) opisuje se doprinos Nikole i Petra Zrinskoga naporima Habsburške Monarhije u ratu koji su braća dugo iščekivala. Tada je Petar Zrinski odnio veliku pobjedu nad Ali-pašom Čengićem u bitki kraj Jurjevih stijena u listopadu 1633., dok se u siječnju sljedeće godine Nikola proslavio paljenjem slavnoga Sullejmanova mosta preko Drave kraj Osijeka. Uz dodatak brojnih slikovnih priloga opisan je i kraj rata, koji je okončan Vašvarskim mirom.

Poglavlje *U potrazi za saveznicima i pripreme za ustanak* (82) prepričava mnogobrojne pokušaje Petra Zrinskog da pribavi podršku u ustanku protiv habsburškoga cara. Navode se Petrovi pregovori s raznim političkim stranama – s Francuzima, Mlečanima te Mađarima. Spominju se i dogovor hrvatskih i mađarskih plemića na kojemu je odlučeno da ustanak treba podignuti što prije te dogovor o pljački velike svote novca koji je bio na putu za Beč.

Jedno od najdramatičnijih, a ujedno i najvažnijih poglavlja knjige, svakako je *Pogubljenje Zrinskoga i Frankopana* (116-120). Prateći tijek dana pogubljenja hrvatskih velikaša, 30. travnja 1671., autor mnogobrojnim detaljima opisuje ovaj tužni događaj. Prvi u redu za smrt bio je Petar Zrinski, za kojega se navodi da mu je netom prije smaknuća pročitano oprost odsijecanja desne ruke, tj. carevo pomilovanje. Nažalost, ni Petar ni Fran Krsto Frankopan, koji je došao sljedeći na red, nisu ubijeni početnim zamahom mača, već drugim udarcem. Kao prikaz pogubljenja autor je priložio detaljan opis Ferde Šišića iz 1907. godine.

Poglavlje *Prijenos posmrtnih ostataka Zrinskoga i Frankopana u domovinu u travnju 1919.* jedno je od onih koji se bave ne tako davnim događajima na području hrvatskih zemalja koji su izazvali veliko zanimanje hrvatske javnosti. Prijenos posmrtnih ostataka iz Bečkoga Novog Mjesta u zagrebačku katedralu bio je detaljno organiziran, popraćen odgovarajućim govorima tadašnjih političara i javnih osoba. Autor opisuje golem odaziv hrvatske javnosti ovom povijesnom događaju, koji je

neupitno znak poštovanja Hrvata prema braći Zrinski i dokaz da ih hrvatski narod nije zaboravio.

Strogo pazeći na kronološki red povijesnih zbivanja, autor je uspio rasvijetliti brojne nepoznate vezane uz ove za hrvatsku povijest važne događaje. Treba naglasiti da to nije bio nimalo jednostavan zadatak ako uzmemo u obzir da se pobuna odvijala na velikome dijelu Habsburške Monarhije i da je nerijetko različite povijesne događaje na različitim područjima trebalo dovesti u kronološki usklađen odnos. Svakako je pohvalno autorovo nastojanje da opseg ove knjige ne ograniči samo na 17. stoljeće. Izvrsno uočavajući posljedice i utjecaj urote na svijest pripadnika hrvatskog naroda, Anđelko Mijatović uspio je ondašnje događanje povezati s povijesnim fenomenima u sljedećim stoljećima. Opisujući zrinsko-frankopanski kult te utjecaj urote na područja književnosti i likovne umjetnosti, interpretirao je vremenski raspon od tri stoljeća i stvorio cjelokupnu sliku koja se sastoji od uzroka urote, tijeka urote i dalekosežnih posljedica koje se osjećaju i danas. Kult Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana izražen je i u 21. stoljeću, više od 25 godina nakon nastanka knjige, a sigurno se neće ugasiti još izvjesno razdoblje.

S druge strane, pažljivo čitajući knjigu, stječe se dojam da, uz pojedine pogreške samoga autora, lektori i prvotni recenzenti nisu obavili kvalitetan posao. Tako npr., na 5. stranici, u *Uvodu*, nalazimo rečenicu: „Te nazive (urota, urotnici i zavjernici, op. a. A. L.) nametnute od bečkog hegemonizma i apsolutističko-centralističkoga sustava sudionicima protuhabsburškog carskog pokreta u VIII. stoljeću, danas nije moguće zamijeniti možebitnim odgovarajućim izrazima, koji bi, svakako, bili i najprihvatljiviji.“ Očito je da osmo stoljeće ne možemo povezati s protuhabsburškim carskim pokretom koji se zbilo u 17. stoljeću. To je treća rečenica u knjizi i zahtjevnoga bi čitatelja mogla odmah udaljiti od daljnega čitanja, što bi bila velika šteta s obzirom na kvalitetu knjige. Na 32. stranici, u opisu slike koja prikazuje dva muškarca, stoji: „Petar Zrinski i car Leopold II“. Svakomu poznavatelju povijesti ovo je u početku sumnjivo ako znamo da je Leopold II. bio habsburški car 1790.-1792.¹, cijelo stoljeće nakon zrinsko-frankopanske urote. No da otklonimo ikakvu sumnju da se radi o nekakvoj komparaciji dviju povijesnih osoba, na 101. stranici nalazimo gotovo istu sliku ovoga habsburškog vladara, koji je sada oslovljen s „Leopold I. Habsburgovac, hrvatsko-ugarski kralj (1657.-1705.)“. Očito se na obje slike nalazi Leopold I., koji je uostalom i odgovoran za stradanje glavnih junaka protuhabsburškoga pokreta. Na 36. stranici, u poglavlju *Braća Nikola i Petar Zrinski*, autor navodi: „U jednom pismu francuski kralj Ljudevit XIX. navodi da Zrinski imaju bakarsku luku ‘u vlastitom i potpunom suverenitetu na Jadranskom moru.’“ Ako uzmemo u obzir da je Louis XIX. bio francuski kralj koji je vladao u 19. stoljeću, i to rekordno kratko vrijeme², a znamo da se pobuna zbila u 17. stoljeću, možemo pretpostaviti da se radi o slavnome francuskom kralju Louisu XIV., s kojim su Zrinski bili redovno u kontaktu. Nadalje, kralj se Louis XIX. za razliku od Louisa XIV. uopće ne navodi u *Indeksu imena* na kraju knjige. U opisu slike na 58. str. koja prikazuje utvrđeni grad nalazimo: „Novi Zrin sagradio je Nikola Zrinski na desnoj obali Mure 1662. godine...“ Naprotiv tomu, Ferdo Šišić³, isto kao i pripadnici mlađe generacije historiografa Miroslav Kurelac i Zoran Ladić⁴, navodi da je Novi Zrin izgrađen 1661. godine. Međutim, moguće je da se radi o drugačijoj interpretaciji kraja gradnje utvrde. S druge strane, autor nije uvijek konzistentan kada navodi određenu faktografiju: na 55. stranici u tekstu stoji da je „glasoviti turski most – Sulejmanov most – preko Drave, sagrađen

1 F. ŠIŠIĆ 1962: 371.

2 <http://www.guinnessworldrecords.com/world-records/shortest-reign-of-a-monarch/> (pregledano 14. 1. 2018.)

3 F. ŠIŠIĆ 1962: 298.

4 M. KURELAC, Z. LADIĆ 2005: 135.

1525.-1535.“ dok se na 60. stranici navodi da je osječki most građen „od 1529. kroz šest godina“. Nadalje, na 82. stranici navodi se da je određeni mir utanačen 2. svibnja 1668. u „Achenu“. Očito je riječ o pravopisnoj pogrešci, jer se njemački grad naziva „Aachen“. Još nekoliko pravopisnih pogrešaka nalazimo na 116. str., na kojoj se navodi da su se naoružani „građan“ okupljali pod četiri zastave na gradskome vrtu te na 162. stranici, na kojoj nalazimo skupinu riječi „vodstvo je pripalo je“. Treba naglasiti da ovih nekoliko pravopisnih pogrešaka imaju malen utjecaj na opću kvalitetu teksta, za razliku od onih povijesno-logičkih. Jednu od najvećih pogrešaka navedene vrste možemo uočiti na 162. stranici, na kojoj autor opisujući prvi turski rat (1663.–1664.) navodi da je „rat završen protiv njihove volje (Mađara i Hrvata, o. p. A. L.) i mir je na ušću rijeke Žitve u Dunav 11. studenoga utanačen bez njihova sudjelovanja i znanja.“ Žitvanski mir uistinu je utanačen 11. studenoga, ali 1606. godine, te je on predstavljao završetak Dugoga rata (1593.-1606.)⁵, a ne takozvanoga Prvoga turskog rata (1663.-1664.). Prvi turski rat okončan je Vašvarskim mirom 1664. godine⁶, mirom koji je u hrvatskoj historiografiji zadobio epitet sramotnoga. Ova velika pogreška čitatelju koji je manje povijesno potkovan može usaditi potpuno pogrešnu informaciju i nevjerojatno je da ona ima svoje mjesto u ovoj knjizi.

Uzimajući sve u obzir, dolazi se do zaključka da je velika kvaliteta knjige ostvarena u sadržajnome i analitičkome smislu ugrožena povijesnim netočnostima koje su se lako mogle izbjeći uz odgovorno recenziranje i precizno iščitavanje. Valja istaknuti da knjiga obiluje brojnim zanimljivim činjenicama i opažanjima i da bi svakako mogla pomoći učiteljima i profesorima u podizanju kvalitete predavanja o zrinško-frankopanskoj uroti, ali bila bi korisna i svima onima koji jednostavno žele doznati nešto više o ovoj epizodi hrvatske povijesti.

POPIS LITERATURE:

- M. KURELAC, Z. LADIĆ, 2005 – Skupina autora, *Povijest Hrvata. Od kraja 15. stoljeća do kraja Prvoga svjetskog rata*, Zagreb: Školska knjiga, 2005.
- F. ŠIŠIĆ, 1962 – Ferdo Šišić, *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*, Zagreb: Matica hrvatska, 1962.

<http://www.guinnessworldrecords.com/world-records/shortest-reign-of-a-monarch/> (pregledano 14. 1. 2018.)

---

5 F. ŠIŠIĆ 1962: 287.-288.

6 F. ŠIŠIĆ 1962: 299.